

Tio antidiskrimineringsbyråers remissyttrande över SOU 2022:38 Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv, Ju2022/02331

Det finns 18 lokala antidiskrimineringsbyråer i Sverige idag som arbetar med att ge kostnadsfri rådgivning och stöd till personer som utsatts för diskriminering. Byråerna arbetar även förebyggande mot diskriminering genom utbildning, opinionsbildning och informationsspridning. Byråerna har givits möjlighet att yttra sig över SOU 2022:38 Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv, JU2022/02331.

Bakom detta remissvar står tio antidiskrimineringsbyråer, härnäst benämnda *byråerna*:

Antidiskrimineringsbyrån Stockholm Norr

Antidiskrimineringsbyrån Sydost

Antidiskrimineringsbyrån Uppsala

Diskrimineringsbyrån Gävleborg

Diskrimineringsbyrån Humanitas

Malmö mot Diskriminering

Rättighetscentrum Dalarna

Rättighetscentrum Norrbotten

Rättighetscentrum Västerbotten

Örebro Rättighetscenter

Byråernas övergripande kommentarer

Utredningens syfte har varit att skapa en mer jämlik, könsneutral och sammanhållen föräldraskapslagstiftning som är mer anpassad till dagens samhälle med fler slags familjer och föräldraskapskonstellationer med utgångspunkt i barnets bästa. Antidiskrimineringsbyråerna i Sverige ser och möter barn och vuxna som dagligen diskrimineras både i individuella handlingar och strukturella ojämlikheter. Själva ansatsen att sträva efter en föräldraskapslagstiftning med likabehandling som grund skapar förutsättningar för alla barn och föräldrar att få sina rättigheter tillgodosedda. Utifrån ett antidiskrimineringsperspektiv är flera av förslagen i utredningen mycket välkomna.

Barnkonventionens portalparagrafer om barnets bästa, barns rätt till medbestämmande samt barns rätt att inte diskrimineras bör stå i fokus för familjelagstiftningen. Det gäller oavsett om barnet har två föräldrar av olika kön, två föräldrar av samma kön, en förälder, fler än två föräldrar, förälder/föräldrar som ändrat juridisk könstillhörighet eller förälder/föräldrar utan genetisk koppling. Barnets och föräldrars rättigheter bör tillgodoses oavsett om barnet tillkommit i Sverige eller i ett annat land. En jämlik föräldraskapslagstiftning förutsätter också att alla föräldrar ska behandlas lika inför lagen, oavsett kön, könsidentitet, sexuell

läggning, familjeform, nationalitet, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, religion eller ålder.

- Byråerna välkomnar utredningens ansats till att skapa en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik föräldrabalk då nuvarande regelverk blivit otillgängligt, svårtolkat och omodernt.
- Byråerna beklagar att utredningens uppdrag inte har omfattat utvidgandet av rättsliga föräldraskap och vårdnad för fler än två föräldrar/vårdnadshavare.
- Byråerna välkomnar förslagen om steg mot ett mer könsneutralt språk. Att föräldrabegreppen ”mor” och ”far” ersätts av ”förälder” är positivt eftersom det könsneutrala språket skapar jämlik utgångspunkt för alla typer av familjer. Exempelvis skapas bättre förutsättningar för rätten till privatliv enligt EKMR art 8 när föräldraskap registreras för transkvinnor som ursprungligen registrerats som ”far”, ickebinära samt familjer med fler föräldrar än två.

Nedan följer byråernas kommentarer till utvalda delar av remissen.

12.5 internationella situationer

- Byråerna tillstyrker utredningens förslag att de svenska bestämmelserna om föräldraskap i internationella situationer ska samlas i en och samma lag och att föräldrabegreppet ska vara könsneutralt.
- Byråerna välkomnar förslaget att utländska fastställelser av föräldraskap efter assisterad befruktning erkänns även för den förälder som inte är sambo eller make/maka till den födande föräldern.
- Byråerna välkomnar könsneutrala formuleringar för att beskriva föräldrar och personer som motsvarar föräldrar. För att uppnå en könsneutral föräldrabalk bör därför även formuleringar i lagtext såsom ”en man eller kvinna som...” ersättas med ”den person som...” (exempelvis i 2kap 3§ lag om föräldraskap i internationella situationer).
- Byråerna beklagar att varken SOU 2021:56 Nya regler om utländska föräldraskap och adoption i vissa fall eller denna utredning haft i uppdrag att utreda vad som ska gälla för transpersoner, personer med annan könstillhörighet än man eller kvinna från land med fler än två juridiska kön eller familjer med fler juridiska föräldrar än en eller två flyttar till Sverige, vilket med andra länders lagstiftning är möjligt.

12.3 Hävande av föräldraskap för den förälder som inte fött barnet

Utredningens förslag är att en förälder ska kunna väcka talan om hävande av ett presumerat föräldraskap inom tre år från barnets födelse eller från det att föräldraskapet fastställdes, om det fastställts genom bekräftelse. Talan som väcks efter tidsfristens utgång får endast prövas om det finns synnerliga skäl för det. Utredningen föreslår att barn även framöver bör ha obegränsad rätt att väcka talan. Utredningens ansats är att detta skapar en jämlik reglering för alla föräldraskap. Risker för hävande av presumerade föräldraskap är dock större, och kommer sannolikt fortsatt att vara större, för samkönade par och andra hbtq-par där barn har tillkommit genom donerade könsceller.

För att skapa större trygghet och rättsliga band för dessa familjer anser byråerna att:

- utredningens förslag om en tidsfrist för att väcka talan om hävande av ett presumerat föräldraskap välkomnas
- en kortare tidsfrist än de föreslagna tre åren är dock att föredra för att öka tryggheten och de rättsliga banden för dessa familjer. Detta då även utredningen visar att en tvåårig tidsfrist torde täcka in merparten av de fall det skulle kunna handla om.
- det finns ett behov att införa ett förfarande som kan åtgärda ett felaktigt presumerat eller bekräftat föräldraskap utan att det först ska behöva hävas, vilket behöver utredas vidare.
- regeringen bör överväga att utreda möjligheten att regleringarna av rättsligt föräldraskap och skyddet av barns rätt till kunskap om sitt genetiska ursprung separeras från varandra då de inte nödvändigtvis är avhängiga av varandra.

13. Utökade möjligheter till adoption

- Byråerna tillstyrker förslagen om att tidigare makar och sambor samt tidigare familjehemsföräldrar även efter en separation och även utan medverkan av en eventuell ny partner, ska kunna adoptera barn tillsammans. Ett nästa steg i detta hade varit att alla regler som rör adoptivföräldrars relationsstatus avskaffas då det inte är avgörande för hur relationen mellan förälder och barn ser ut.
- Byråerna förespråkar likt RFSL ett avskaffande eller minimerande av förekomsten av närståendeadoptioner som saknar grund. Det är idag diskriminerande när en förälder utan genetisk koppling till barnet, deltagit i, planerat och beslutat om tillblivelsen av ett barn och finns med i barnets liv från början, nekats vårdnad och föräldraskap på lika villkor.

14.7 Ökade möjligheter för vårdnadshavare att dela med sig av familjeförmåner

- Byråerna tillstyrker förslagen om ökade möjligheter för vårdnadshavare att dela med sig av familjeförmåner och föräldrapenning till sociala föräldrar och att senare tids regeländringar i föräldrapenningen ska inkluderas i föreslagna informationsinsatser.

14.9 Fullmakt

- Byråerna välkomnar förslaget att det ska införas en ny form av föräldrafullmakt, som gör det enklare för "sociala föräldrar" att få behörighet att hantera frågor som gäller barnet generellt. Effekten blir att exempelvis även familjer med fler än två föräldrar får rättigheter de inte tidigare kunnat utkräva, vilket får antidiskriminerande verkan.
- Byråerna beklagar att utredningens uppdrag inte har omfattat utvidgandet av rättsliga föräldraskap och vårdnad för fler än två föräldrar/vårdnadshavare.
- Byråerna motsätter oss att fullmaktshavaren måste vara folkbokförd i Sverige vid ansökan om föräldrafullmakt (14.9.5), vi kan förutse flertalet exempel där en engagerad medförälder inte är folkbokförd i Sverige vid tidpunkten för ansökan, vilket inte betyder att den inte kan eller bör ha insyn i, eller inflytande över, frågor som gäller barnet.
- Byråerna känner viss oro kopplad till fullmaktens giltighet då tredje man inte är skyldig att godta fullmakten. Även om tillkomsten av en ny föräldrafullmakt som registreras kan ha en handlingsdirigerande verkan i sig, finns det en risk att olika huvudmän och aktörer agerar olika i snarlika fall och verksamheter vilket kan skapa en osäkerhet och öka risken för diskriminering. Vi anser därför att ett förtydligande vore på sin plats för vägleda huvudmän i användandet av fullmakten. Till detta ser vi även att behovet av informationsinsatser är stort för att fullmakterna ska få den verkan som avses. Byråerna välkomnar därför förslaget att regeringen ger Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) i uppdrag att genomföra informationsinsatser med målsättningen att öka kunskapen om sådana regler och möjligheter, förutsatt att det gäller både familjer och myndigheter, huvudmän och andra berörda aktörer.

14.10-11 Barns rätt till umgänge med sociala föräldrar

- Byråerna hade gärna sett ett förtydligande av definitionen "särskild umgängespersion har bott tillsammans med barnet under en inte obetydlig del av barnets liv och under den tiden också tagit ett sådant omfattande ansvar för barnets omsorg och fostran som normalt följer med ett föräldraskap". Detta för att skapa en tydligare vägledning då det inte framgår vad "en inte obetydlig del av barnets liv" innebär. (14.10.2)
- Byråerna tillstyrker och ser mycket positivt på stärkandet av rättigheter kopplat till umgänge för sociala föräldrar liksom den självständiga talerätten för en person som motsvarar förälder.
- Byråerna tillstyrker även förslaget om att kommuner ska erbjuda samarbetsamtal mellan vårdnadshavare och särskild umgängespersion. (14.11).
- Byråerna anser att det i utredningen föreslagna begreppet "särskild umgängespersion" borde ändras till "person som motsvarar förälder". Begreppet ger en tydligare

indikation på personens faktiska roll i barnets liv. Även här är informationsinsatser av yttersta vikt.

14.13 Större möjligheter att ta hänsyn till barnets bästa när vårdnaden bestäms efter en förälders eller en vårdnadshavares död

- Byråerna tillstyrker reglerna om att hänsyn kan tas till barnets boendesituation i beslutandet av vårdnad efter en förälders dödsfall.